

Предложена математическая модель на базе теории нечеткой логики для определения интегрального показателя эффективности маркетинговых коммуникаций.

Voynarenko S. Mathematical model of intellectual support of solutions of an assessment of efficiency of marketing communications of mobile operators. Major factors of influence on decision-making process are considered according to efficiency of marketing communications of mobile operators. The mathematical model on the basis of the theory of fuzzy logic for definition of an integrated indicator of efficiency of marketing communications is offered.

УДК 330.341.1:330.142

Коломіна О.Б., асистент
Одеський національний
Політехнічний університет

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

У статті визначено роль інтелектуального капіталу в розвитку економіки країни. Досліджено умови формування інтелектуального капіталу країни та роль держави у сприянні цьому процесові.

Постановка проблеми. Майбутнє кожного підприємства, організації, фірми та і країни мабуть в цілому, залежить від того, які орієнтири обере для себе її керівник чи сформує потужний інтелектуальний потенціал та зуміє повністю ним скористатися, щоб гідно вписатися в світове співтовариство. На постіндустріальній стадії розвитку суспільства продуктивні сили людини реалізуються в формі людського капіталу. Найбільш цінним його активом стають освіта і знання. Зараз переваги в конкурентній боротьбі все в більшій мірі визначаються рівнем освіти і обсягом накопичених суспільством знань. Складність процесів потребує всебічного і глибокого осмислення наявних змін. Сьогодні людство вийшло на траєкторію постіндустріального розвитку, коли конкурентноздатність визначається пріоритетами знань, інновацій та інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інтелектуального капіталу та його впливу на економіко-суспільний розвиток, особливо останнім часом, приділяється значна увага як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Помітний внесок в розробку наукового пізнання та практичного застосування результатів дослідження інтелектуальної діяльності набули у ХХ столітті завдяки працям Г. Беккера, Д. Белла, М. Блауга, Дж. Гелбрейта, Е. Денісона, П. Дракера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Б. Леонтьєва та інших.

Чималий внесок у розвиток світового наукового знання у сфері досліджень інтелектуального капіталу зробили й українські вчені такі як: Ю. Амосов, В. Базилевич, Д. Богиня, О. Бутнік-Сіверський, М. Вороніна, Н. Гавкалова, О. Грішнова, В. Гринькова, В. Геець, П. Єщенко, О. Комяков, О. Кендюхов, В. Куценко, О. Морозов, Ю. Пахомов, В. Сизоненко, О. Стрижак, В. Мандибура, А. Чухно, І. Яремко та інші.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Проте досі зміст поняття інтелектуального капіталу продовжує розвиватися, що потребує наукового узагальнення й систематизації існуючих вже положень та подальшої розробки теоретичних аспектів особливостей формування, розвитку та застосування його в Україні. Україна знаходиться на індустріальній стадії розвитку. Тому вибір теми цієї обумовлено потребою у дослідженні шляхів ефективного використання в розвитку економіки інтелектуального капіталу, в системі підготовки фахівців нової формації завдяки відповідній модернізації системи

освітньої діяльності. Важливо розкрити теоретико-методологічні основи пізнання цього поняття, його природу і структуру, місце і роль у прогресі економіки і суспільства.

Мета дослідження. Визначення особливостей становлення і функціонування інтелектуального капіталу та його впливу на розвиток економіки.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний капітал як нове поняття значною мірою вже проявилось в розвинутих країнах. Аналіз суспільно-економічного розвитку національної економіки дозволяє стверджувати, що поняття «інтелектуального капіталу» є недостатньо усвідомленим в суспільстві і тому не імplementованим належним чином у суспільне життя. Це спричинено тим, що Україна ж залишається на індустріальній стадії розвитку. Проте під впливом процесів глобалізації спостерігається поширення та зростання ролі інформації та знань у виробництві, що свідчать про інтелектуалізацію праці, про виникнення і дію такого фактора як інтелектуальний капітал. Тому актуального значення, на сучасному етапі розвитку набуває посилення, розвиток та найповніше використання у вітчизняній економіці інформації та знань, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як найважливіших ресурсів формування постіндустріального суспільства.

Наша країна, сьогодні, знаходиться на індустріальній стадії розвитку. З огляду на зовнішньополітичний вектор входження нашої держави в Європейський Союз, сьогодні, актуальною залишається проблема використання досвіду вітчизняної трансформаційної економіки з урахуванням надбань постіндустріального суспільства. Не дивлячись на те, що поняття інтелектуального капіталу продовжує розвиватися, але потребує негайного наукового узагальнення і систематизації вже існуючих положень, також потрібні подальші розробки розвитку та застосування цього поняття в нашій країні.

Сьогодні у всьому світі відбувається швидкий процес інтелектуалізації економіки, а в нашій країні, необхідно як умога швидше сформувати ринкову інфраструктуру сучасної інтелектуальної економіки, та залучатися до технологічного простору, як засобу подальшого розвитку.

Однією з проблем, що постала перед економічною наукою, є систематизація досягнень та постановка задач для розв'язання невирішених чи спірних моментів щодо категорії інтелектуального капіталу. Нині відсутній науково обґрунтований погляд щодо інтелектуального капіталу, який використовується як один з факторів ефективної роботи підприємства, а відповідно й немає гармонізованої державної та корпоративної політики. Головними причинами такої ситуації є брак наукового підґрунтя та недостатня роль, що відводиться інтелектуальному капіталу [5].

Багатьом науковцям завжди було цікаво досліджувати розвиток економічного джерела. Багато хто з економістів та і з вчених задавалися питанням, чому деякі з економічних систем розвиваються вдаліше ніж інші або чому деякі країни вдаліші з економічної точки зору аніж інші.

Розглядаючи представників класичної економіки, а саме А.Сміт, Д.Рікардо, К.Маркс, то вони не зважаючи на різноманітність поглядів, визнавали за капіталом важливу роль в теорії економічного зростання. Так А. Сміт стверджував, що досконаліша технологія забезпечує зростання ефективності праці. При чому, поділ праці, за концепцією А. Сміта, виконував роль прискорювача винахідництва, а звідси - й технічного прогресу. Проте класичні економісти, особливо Д. Рікардо та Т. Мальтус вважали, що ріст населення обжене продуктивність праці, що призведе до ситуації, відомої як закономірність убутних доходів. Відповідно до даної концепції, робився висновок про те, що економічне зростання не може бути нескінченним й те що з плином часу воно сповільнюється [1].

Процеси зародження нового суспільства, заснованого на знаннях відбуваються у попередніх індустріальних суспільствах на основі розвитку не лише виробництва матеріальних благ, а й нематеріальних цінностей, що також сприяють збагаченню та застосуванню творчої інтелектуальної праці. Виходячи з цього, завданням держави повинно бути не лише концентрація всіх зусиль на відновлення матеріального виробництва, а й в забезпеченні зростання показників рівня оплати праці у сфері нематеріального виробництва -

охорони здоров'я, освіти, науки, зменшення шкідливих умов праці, підвищення її комфортності [2]. Збільшення питомої ваги творчих працівників неодмінно позначається на всьому суспільстві. Утверджуються нові ідеали не тільки економічного розвитку, а й способу життя. Досвід розвинутих країн показує необхідні кроки у забезпеченні поступового переходу України в нове суспільство, суспільство знань. Творча праця та умови в яких вона формується та розвивається відіграють важливу роль процесі формування та розвитку інтелектуального капіталу як основи інформаційного постіндустріального суспільства.

Зростання ролі інформації та знань у виробничих процесах ставить у пряму залежність економічний прогрес і суспільний розвиток від інтелектуалізації населення. Інтелектуалізація праці зумовлює розвиток її творчого характеру. Це розвиток людини, перехід її на вищий ступінь прояву особистості, розвитку здібностей і талантів. У той же час людський розвиток та зростання інтелектуального капіталу зумовлює необхідність підвищення рівня і якості життя, подолання бідності, нерівності, дбайливе ставлення до природи, тобто середовища життєдіяльності людини, розвитку демократії, лібералізацію економіки, розширення сфери суспільно-економічної активності людини. Становлення та розвиток інтелектуального капіталу чітко показує, що ефективність політики держави визначається не лише і не стільки економічними показниками, стільки досягненнями в розвитку людини, її особистості, розумових та фізичних здібностей, зростанні її ролі в житті суспільства.

Інтелектуальна діяльність стає необхідною умовою економічного поступу, а інтелектуальний капітал - найважливішим та найціннішим ресурсом задля досягнення цієї мети [3]. Сьогодні без залучення серйозних інвестицій у науку неможливо вести мову не лише про економічне лідерство, а й взагалі про економічний розвиток як такий.

Сьогодні, інтелектуальний капітал є чи не найважливішим ресурсом розвитку економіки, тому його збагачення та відтворення набуває особливого значення. Оскільки якість та величина даного ресурсу залежить у першу чергу від людини, його зростання відбувається лише шляхом задоволення людських потреб. У розвитку людини, поряд із задоволенням матеріальних потреб всезростаючу роль відіграє розвиток освіти, науки, культури. Вони є важливими факторами формування та функціонування національного інтелектуального капіталу як основи вітчизняної системи господарювання інноваційного типу [4].

Формування та розвиток постіндустріальної економіки, зростання ролі інформації та знань у виробничих процесах ставить у пряму залежність економічний прогрес і суспільний розвиток від суцільної інтелектуалізації життя населення. Ще одним аспектом структурних змін у сучасній економіці є велика роль науки у відтворювальному процесі суспільства. Що стосується традиційних індустріальних галузей, то загальний розвиток виробничих сил безпосередньо відбився і на них. Таким чином, спостерігається збільшення частки інтелектуальної складової продукції та інформатизація економічних процесів. Знання та інформація в сучасному суспільстві виступають основними стратегічними ресурсами економічної діяльності.

З кожним днем все більшої, мабуть особливої актуальності у сучасній економіці набувають дослідження інтелектуального капіталу на національному рівні:

По-перше, інтелектуальний капітал визначає ефективність сучасного виробництва на рівні країни, оскільки це поняття включає фактори, які на сьогоднішній день характеризуються найбільшим якісним внеском у додану вартість. До цих факторів відносяться і людський капітал як сукупність знань, навичок, вмінь людини, і нематеріальні активи (патенти, ліцензії, ноу-хау, торгові марки), і організаційна структура, електронні мережі та бази даних і т.д.

По-друге, інтелектуальний капітал, як уже зазначалося, є нематеріальним фактором. Важливість адекватної оцінки нематеріальних факторів підтверджується численними спробами вчених їх оцінити. Подібні фактори на рівні національної економіки іноді називають «м'якими» факторами економічного росту, а на їхню частку припадає за різними

підрахунками у деяких випадках до 80% від темпів приросту національного продукту. Таке співвідношення характерне для економічно і соціально розвинених країн.

По-третє, дослідження сучасної економіки постіндустріального та інформаційного типів на сьогоднішній день в основному носять не практичний характер, а теоретичний, а деякі навіть футурологічний. Вчені намагаються зазирнути в майбутнє, але не поррахувати сьогодні. У результаті дуже багато практичних аспектів залишається за рамками досліджень.

Однією з головних тенденцій у сучасній економіці, котра пов'язана з появою і реалізацією інтелектуального капіталу, є посилення ролі і значення держави в економіці.

На схемі 1 розглянемо стратегію поведінки держави в сучасній економіці [6].

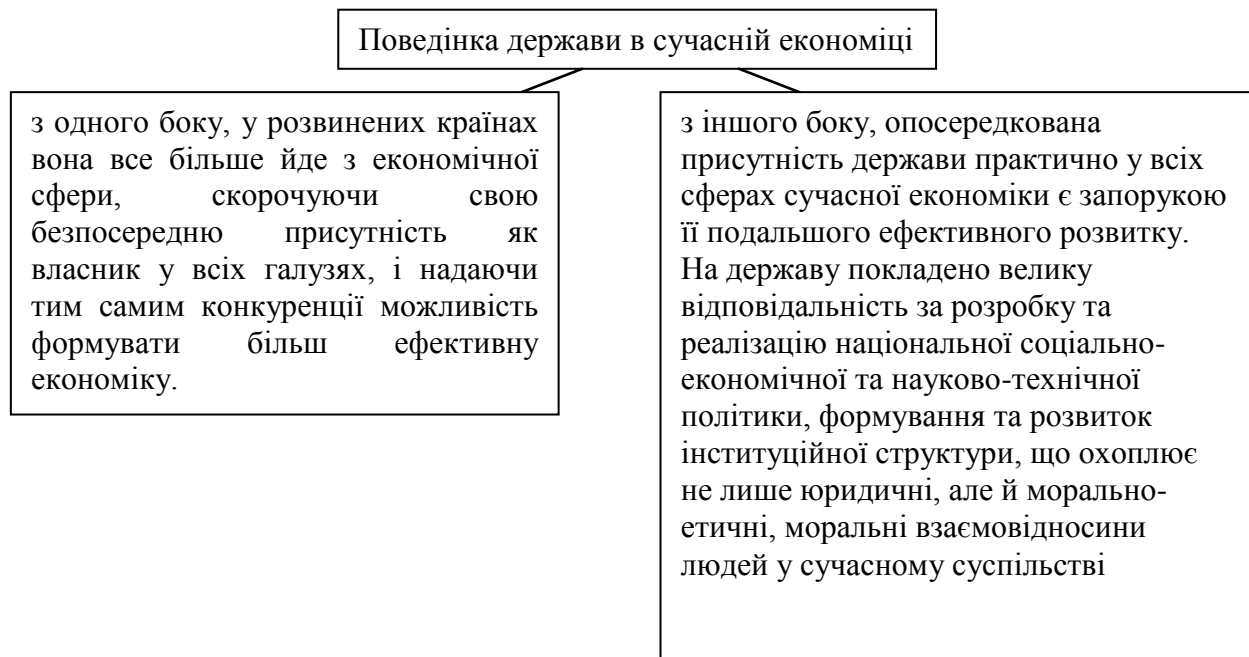

Схема 1. Стратегія поведінки держави в сучасній економіці

Як відомо, рівень конкурентоспроможності тієї чи іншої держави забезпечується рівнем ефективного використання національних виробничих ресурсів, підвищенням продуктивності їх використання та забезпеченням на цій основі високого, постійно зростаючого рівня життя населення. Інтелектуальний капітал виступає головною умовою функціонування сучасного постіндустріального суспільства і головним фактором конкурентоспроможності сучасної економіки. Саме завдяки використанню інтелектуальних ресурсів, які підтримують більш гнучку модель ведення бізнесу, досягаються конкурентні переваги. Тому, крім розвитку традиційних економічних факторів (капітал, земля, праця), Україні потрібний аналіз теоретичних проблем та вдосконалення процесу використання інтелектуального капіталу суб'єктами у системі міжнародних економічних відносин.

Україна, маючи потужний інтелектуальний потенціал і можливості його перетворення на капітал, не може стояти осторонь світових процесів інтелектуалізації суспільного виробництва. Обов'язковою базовою умовою для подальшої розбудови національної економіки є формування в нашій державі ефективної ринкової інфраструктури сучасного постіндустріального суспільства, що створить передумови для переходу її на наукомісткі та високопродуктивні види виробництва, та забезпечення умов для розвитку та відтворення інтелектуального капіталу як головного фактора конкурентоспроможності сучасної економіки України.

Пріоритетні орієнтири України до інтеграції у європейський економічний простір підтверджують першочергове значення розвитку наукової та інтелектуальної діяльності в умовах глобальної конкуренції. Для країн європейського простору суттєвого значення набуває навчання, збереження та залучення до інтелектуальної діяльності як найбільшого числа кваліфікованих фахівців. Виходячи з того, що збалансованість ринку інтелектуальної праці виступає базовим параметром формування інтелектуального капіталу та значним чином впливає на конкурентоспроможність національної економіки. При цьому попит на ринку інтелектуальної праці визначається здатністю виробництва створювати нові робочі місця шляхом нових інвестицій і впровадження інновацій. З точки зору економічної ефективності, додаткових фахівців залучатимуть у сферу виробництва доти, поки зростання витрат на організацію їхньої праці буде меншим за прибуток, який вони приносять підприємству. Практика розвинених країн і прогресивних підприємств показує, що добре організована інтелектуальна праця дає прибутки у багато разів вищі, ніж проста репродуктивна праця [7]. Враховуючи здатність інтелектуального капіталу до створення інтелектуального продукту, його носій-власник, таким чином, приймає участь у розвитку науково-технічного прогресу, що безпосередньо сприятиме підвищенню попиту на висококваліфіковану інтелектуальну працю. Але на сучасному етапі економічного розвитку в Україні спостерігається тенденція перевищення пропозиції над попитом на ринку інтелектуальної праці.

Важливого значення в умовах формування та розвитку інтелектуального капіталу набуває підготовка фахівців у сфері інтелектуальної власності (рис. 1) [8].

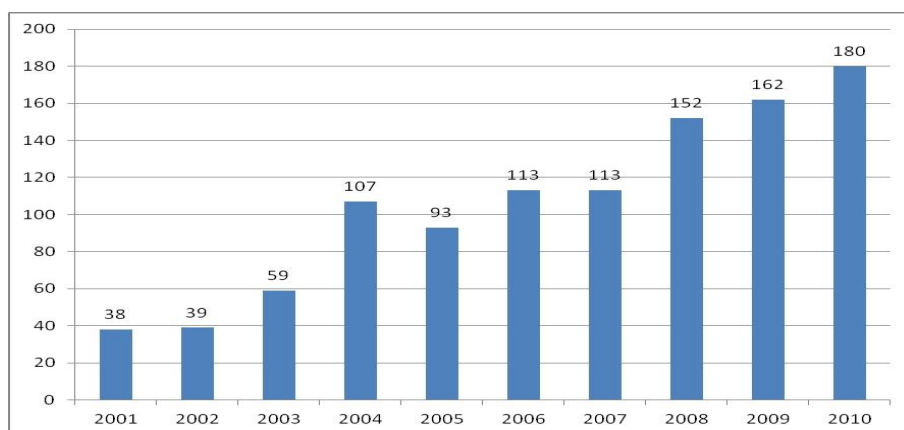

Рис. 1. Динаміка випуску фахівців зі спеціальності «Інтелектуальна власність» Державним інститутом інтелектуальної власності у 2001-2010 роках

Відповідно до рис. 1, слід зазначити, що у період 2001–2010 рр. було підготовлено 1056 фахівців у сфері інтелектуальної власності. До позитивних тенденцій слід віднести збільшення підготовки кваліфікованих фахівців у період 2008–2010 рр. на 15,6%. Зазначена динаміка характеризує розвиток фахової підготовки та перепідготовки кадрів сфери інтелектуальної власності у контексті формування інтелектуального капіталу України. Інноваційна модель розвитку економіки України перш за все залежить від стану формування інтелектуального капіталу, який пов'язаний із науковою і науково-технічною діяльністю.

Сьогоднішні умови, в яких відбувається формування інтелектуального капіталу є досить складними. За роки незалежності по всій території України поширилися процеси депопуляції населення, зменшення народжуваності й зростання смертності, у тому числі й серед населення працездатного віку; величезних втрат продовжує завдавати інтелектуальному капіталу та науково-технічному потенціалу України міграція висококваліфікованих кадрів; витрати на освіту в Україні неухильно зростають, водночас за величиною фінансових втрат на душу населення вона поступається більшості країн світу, займаючи, зокрема, в Європі одне з останніх місць, до того ж інтелектуальний потенціал

України практично не трансформуються у виробництво; низький рівень фінансування сфери охорони здоров'я та сфери культури.

Аналіз освітнього рівня населення України свідчить про його зростання. Зростає кількість осіб з розрахунку на 1000 чол. з вищою освітою з 95 до 129 осіб, із середньою – з 285 до 349 осіб. Проте освіта в Україні, на жаль, не є загальнодоступною, відвідуваність навчальних закладів населенням віком 6–17 років становить 78,6%, усього лише 60–70% молоді здобуває середню освіту. Причинами такого незадовільного стану освітньої сфери можемо виділити декілька:

- недостатнє фінансування галузі, освітні працівники все частіше не виявляють бажання працювати за таку мізерну зарплату, молодь, у свою чергу, не вбачає необхідності у гаєнні часу в непридатних (в інфраструктурному та кадровому відношенні) навчальних закладах;
- незадовільний стан здоров'я дітей, як наслідок недостатнього фінансування медичного забезпечення. Чого варті лише наступні показники: 40% дітей мають хронічні захворювання, показник умовного здоров'я знизився з 62,6% у 1990 р. до 30,6% у 2004 р.;
- незадовільне екологічне становище;
- надмірна централізація управління (відсутність механізмів у місцевих адміністраціях бути відповідальними за розвиток освіти в регіонах);
- недостатній контроль якості (відсутність контролю якості не лише знань учнів, а й вчителів) [10].

Потреба у якісному розвитку своїх навиків – розвитку виняткових навиків, які є особливо цінними в сучасній економіці, примушує людину вчитися і працювати вузько спеціалізовано, що скорочує можливості в легкій і швидкій зміні місця роботи і своєї професії [9]. В центрі сучасної економіки людина замінюється інтелектуальним фактором і зберігає свою підлеглисть капіталу, інтелектуальний фактор виявляється більш пристосованим до сучасних умов. Виходячи з цього, в процесі формування національного інтелектуального капіталу виникають певні суперечності:

- стрімке застарівання професійних навиків і необхідність постійного навчання;
- зміни професії, скорочення оплати праці і поява техноеліт;
- скорочення рівня захищеності працівників і підвищення конкуренції між ними;
- зникнення меж між робочим і неробочим часом.

Інтелектуальні продукти стають основою соціальної поляризації, загострення проблеми бідності виглядає закономірним наслідком становлення нового суспільства і відображає розшарування суспільства на «інтелектуальну еліту» і нижчий клас, який не має можливості брати участь в сучасному наукоємкому виробництві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В Україні наявний потужний інтелектуальний потенціал, проте, на даний час він майже не використовується. Перевагами України є її природний, науковий, освітній, культурний, духовний потенціал. Тому виникає необхідність в перетворенні даного потенціалу в стійку конкурентну перевагу на ринку у якості інтелектуального капіталу, створенні власної моделі його розвитку й підтримки. Концентрація інтелектуальних, фінансових, природних, рекреаційних ресурсів в межах певних організаційних структур, дозволить країні залучитись до значимих наукових досліджень, що проводяться в світі інформаційне поєднання України з глобальним середовищем, створить умови для формування та розвитку сучасного постіндустріального суспільства на основі інтелектуальних ресурсів. Інноваційний тип розвитку національної економіки має базуватись на стимулюванні та розвитку ідей, інновацій, що стали б передумовою впровадженню новітніх технологій, як основи ефективної конкурентоспроможної сучасної економіки. Зараз витрати на проведення досліджень і впровадження інновацій зростають досить швидко й виходять за межі можливостей одного підприємства. В Україні це доповнюється тим, що багато підприємств лише недавно почали виходити з глибокої економічної кризи. Об'єднання і співробітництво в рамках об'єднань можуть допомогти розділити високі витрати і ризики інновацій між учасниками мереж.

Великого значення в процесі формування і розвитку інтелектуального капіталу набуває система стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Вирішальна роль при цьому належить державному управлінню та регулюванню.

Зростання поточної і перспективної конкурентоспроможності економіки країни забезпечуються інноваціями, перетворення яких в економіці, техніці, соціальній та інших областях, сприятимуть формуванню інтелектуального капіталу.

Список використаних джерел

1. Аникин А. Экономика США на исходе века: итоги и проблемы / А. Аникин // Мировая экономика и международные отношения. - 1998. - №1. - С. 27 - 46.
2. Звітність емітентів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.smida.gov.ua - Назва з титул. екрана..
3. Чухно А. А. Актуальні проблеми стратегії економічного та соціального розвитку на сучасному етапі / А. А. Чухно // Економіка України. - 2004. - № 4. - С. 65-71.
4. Осецький В. Л. Інвестиційно-інноваційна стратегія економічних перетворень / В. Л. Осецький // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. - К., 2002. - Вип. 4 (15). - С. 11-13.
5. Свічкарь В. А. Роль інтелектуального капіталу в економіці країни // Полтавський університет споживчої кооперації України. - С. 220-221.
6. Дракер П. Эффективное управление: [Текст] / П. Дракер; [пер. с англ.]. - М., 1998. - 384 с.
7. Дробчак С. З. Особливості управління капіталом підприємства у процесі інтеграції України в глобальну економіку знань: [Текст] / С. З. Дробчак // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 11. - С. 44-49.
8. Діяльність Державного департаменту інтелектуальної власності за 2000-2007 роки: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.sdip.gov.ua/ukr/help/statti/pcweek.
9. Коваленко О. М. Інтелектуальний капітал: формування та розвиток в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. : спец. 08.00.01 / О. М. Коваленко - К., 2008. - 19 с.
10. Єщенко П. Економічна політика перехідного періоду / П. Єщенко // Економіка України та шляхи її подальшого реформування. - К., 1995. - С. 135-136.

Коломіна О. Роль інтелектуального капіталу в розвитку економіки країни.

Сегодня каждый из нас может наблюдать как наше общество глобально формируется и меняется из года в год. Эти изменения происходят потому, что мы переходим в новую, интересную, инновационную, не стандартный степень. Другими словами можно сказать, что мы вступаем в «новую эру» - интеллектуального капитала. Сегодня большинство людей, которые готовы и умеющих нестандартно мыслить, культурные и образованные, способные генерировать идеи и осуществлять инновационную деятельность, становятся главным ресурсом любой компании или организации. В основе новых тенденций XXI века лежит приоритетная роль интеллектуального капитала. Знание, информация и люди как их основные носители становятся определяющими факторами социального и экономического прогресса.

Kolomina O. The role of intellectual capital in economic development. Today, each of us can observe how our society globally generated and varies from year to year. These changes occur because we are moving into a new, interesting, innovative, not a standard degree. In other words we can say that we are entering a "new era" - the intellectual capital. Today, most people who are willing and able to think outside the box, cultural and educated, able to generate ideas and innovate, become the main resource of any company or organization. At the heart of the new trends of the XXI century is a priority role of intellectual capital. Knowledge, information and people as they are the main carriers of the determining factors of social and economic progress.